

"Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΤΟ ΣΥΧΡΟΝΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ: ΜΕΤΡΙΑΖΕΙ ΤΗΝ ΤΙΜΩΡΙΑ Ή ΕΠΕΚΤΕΙΝΕΙ ΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΛΕΓΧΟ;"

Ιωάννα Κάκκου (M.Sc.)

Κοινωνική Λειτουργός στη Δ/ση Κοιν. Πρόνοιας Ν. Ιωαννίνων

Εγκληματολόγος (M.Sc. Παν/μίου Εδιμβούργου)

Πρόλογος

Ένα από τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου ποινικού δικαίου είναι η συνύπαρξη των νόμων με την βοήθεια, υποστήριξη και φροντίδα που παρέχεται στους παραβάτες, μαζί με την επιβολή ποινών. Με άλλα λόγια, η ύπαρξη του Κράτους Πρόνοιας στο Ποινικό Δίκαιο. Αυτή η ύπαρξη του κράτους πρόνοιας, που εμφανίζεται με την άσκηση της κοινωνικής εργασίας στο ποινικό δίκαιο, έχει αμφισβητηθεί τα τελευταία χρόνια.

Ποιός είναι στην πραγματικότητα ο ρόλος της κοινωνικής πρόνοιας στο σύστημα της δικαιοσύνης; Έχουν αποτελεσματικότητα τα μέτρα και οι μέθοδοι κοινωνικής εργασίας με τους παραβάτες / εγκληματίες (π.χ. επιμέλεια, κοινωνική εργασία στα ιδρύματα αγωγής, σωφρονιστικά, φυλακές, εκθέσεις κοινωνικής έρευνας κλπ); Πώς μπορεί η όλη κατάσταση να βελτιωθεί;

Πολλοί είναι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η εισαγωγή του Κράτους Πρόνοιας και της Κοινωνικής Εργασίας στο Ποινικό Δίκαιο, έχει μειώσει την αυστηρότητα των ποινών, έχει εκφράσει ενδιαφέρον για τον παραβάτη και γενικότερα έκανε το σύστημα της δικαιοσύνης πιο ανθρώπινο. Άλλοι πάλι υποστηρίζουν ότι το Κράτος Πρόνοιας και η άσκηση της Κοινωνικής Εργασίας με τους παραβάτες / εγκληματίες, έχουν επεκτείνει την άσκηση ελέγχου του κράτους στους πολίτες.

Στην εργασία αυτή θα γίνει προσπάθεια να παρουσιαστεί η δουλειά που γίνεται από τους κοινωνικούς λειτουργούς στο ποινικό σύστημα -οι δεξιότητες, μέθοδοι και τεχνικές που χρησιμοποιούνται καθώς και κάποιες έρευνες που δείχνουν ότι οι μέθοδοι της κοινωνικής εργασίας δεν λειτουργούν. Θα αναλυθούν οι δύο απόψεις που επηρεάζουν την αποδοτικότητα της κοινωνικής εργασίας, αν δηλαδή μετριάσει την τιμωρία ή αν επεκτείνει τον κοινωνικό έλεγχο. Προτάσεις θα ακολουθήσουν για το πώς η κοινωνική εργασία στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης μπορεί να γίνει πιο αποδοτική και αποτελεσματική στο μέλλον.

Εισαγωγή

“Οι ποινικές “θεραπείες” όπως συνηθίζουμε να τις ονομάζουμε, δεν έχουν κανένα αναμορφωτικό αποτέλεσμα... Το δίλημα είναι ότι μια αξιόλογη επένδυση έχει γίνει σε διάφορα μέτρα και υπηρεσίες...

‘Αραγε πρέπει αυτές οι υπηρεσίες απλά να εγκαταλειφθούν λόγω των συσσωρευμένων ερευνητικών στοιχείων; Αυτή η πιθανότητα θα δώσει απάντηση... για την εισαγωγή νέων μεθόδων και προσεγγίσεων;” (Croft, 1978, σελ. 10).

Η κατάρρευση της “θεραπείας”, της έννοιας της “αναμόρφωσης” σαν την κεντρική έννοια της ποινικής δικαιοσύνης, δημιούργησε κρίση ανάμεσα στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και στο Κράτος Πρόνοιας, μια διαμάχη μεταξύ Πρόνοιας και Νομοθεσίας, σύμφωνα με την Carlen (1983).

Αυτή η διαμάχη έγινε αιτία για νέες αναζητήσεις στην αποδοτικότητα των μεθόδων της κοινωνικής εργασίας με παραβάτες.

Κοινωνική Εργασία στο Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης: Παρελθόν

Γύρω στα τέλη της δεκαετίας του 1960, ξεκίνησε η συνεργασία δύο διαφορετικών επαγγελματικών τομέων, του ποινικού δικαίου και της κοινωνικής εργασίας με σκοπό την “θεραπεία” και την “αναμόρφωση” των παραβατών / εγκληματιών.

Την εποχή εκείνη, οι κοινωνικοί λειτουργοί είδαν το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης να κινείται προς την έννοια της αναμόρφωσης (Blagg and Smith 1989).

Οι παραβάτες μπορούσαν να επηρεασθούν με την υποστήριξη, κατανόηση και τις τεχνικές της κοινωνικής Εργασίας με Άτομα για να γίνουν “καλοί πολίτες” και να επανενταχθούν στην κοινωνία. Παραβάτες όπως ανήλικοι, πνευματικά άρρωστοι και εκείνοι που για πρώτη φορά παραβατούν, δεν πρέπει να τιμωρούνται αλλά να αναμορφώνονται. Αυτή η αναμόρφωση θα αφήνονταν στα χέρια ειδικών, όπως οι κοινωνικοί λειτουργοί.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί άρχισαν να χρησιμοποιούν τις επαγγελματικές τους δεξιότητες και τεχνικές - κοινωνική εργασία με άτομα, κοινωνικές έρευνες, επιμέλεια κλπ. για να πλησιάσουν τον παραβάτη, να μιλήσουν μαζί του, να γνωρίσουν το παρελθόν του, τα προβλήματά του και αναλόγως να του “δώσουν την σωστή θεραπεία”.

Η κοινωνική εργασία με τον παραβάτη / εγκληματία ήταν γνωστή ως “αναμόρφωση δια μέσου της κοινωνικής εργασίας με άτομα” (“rehabilitation through casework”) (Raynor, 1985).

Οι Winnicott, Foren και Bailey (1962), ενθάρρυναν τους κοινωνικούς λειτουργούς να σκεφτούν ότι η άσκηση εξουσίας προς τους “πελάτες” τους, ήταν για το συμφέρον των “πελατών” (clients’ benefit).

Η κοινωνική εργασία στις φυλακές και οι υπηρεσίες για τους αποφυλακισμένους, είχαν ήδη προστεθεί στα καθήκοντα των κοινωνικών λειτουργών.

Η εισαγωγή ενός νέου ποινικού μέτρου, της προσφοράς εργασίας στην κοινότητα (Community Service Order) στην Μεγ. Βρετανία -ένα είδος επίβλεψης του παραβάτη με καθορισμένες ώρες απλήρωτης εργασίας στην κοινότητα, όπως και η επιμέλεια των ανηλίκων, σκοπό είχαν να παίξουν καθοριστικό ρόλο στο να απομακρύνουν παραβάτες μικρών (ασήμαντων) αδικημάτων από την άσκοπη σωματική κράτηση (φυλάκι-

ση...). Εκθέσεις Κοινωνικής Έρευνας συντάσσονταν για παραβάτες και υπηρεσίες πρόνοιας παρέχονταν σε όλους στα ιδρύματα αλλά και μετά την έξοδό τους από αυτά.

Είναι φανερό ότι η κοινωνική εργασία είχε εισχωρήσει για τα καλά στην ποινική δικαιοσύνη και ο σκοπός της ήταν να “διορθώσει τον ένοχο” (readjust the culprit) (Raynor, 1985) πείθοντάς τον για το τι είναι καλό για τον ίδιο, ενώ οι επιθυμίες και τα αισθήματα του ίδιου του ατόμου, μπαίνουν σε δεύτερη μοίρα.

Με την πάροδο του χρόνου, ο σκοπός της κοινωνικής εργασίας για αναμόρφωση και θεραπεία των παραβατών/εγκληματιών, έδειξε ότι δεν απέδιδε. Γύρω στα 1976 ήταν διάχυτη η άποψη πως οτιδήποτε και αν έκαναν οι κοινωνικοί λειτουργοί με τους παραβάτες/εγκληματίες δεν ήταν αρκετό για να τους σταματήσει από την παραβατικότητα. Η επιμέλεια, τα ιδρύματα αγωγής, τα σωφρονιστικά καταστήματα, οι υπηρεσίες αποφυλακισομένων, οι εκθέσεις κοινωνικής έρευνας κλπ., φαίνονταν ότι αποτύχαιναν στο να αποτρέψουν τις υποτροπές των παραβατών. Αυτή η άποψη στηρίζονταν σε μια σειρά ερευνών που υποστήριζαν την ιδέα ότι “τίποτε δεν δουλεύει” (“nothing works”) (Blagg and Smith, 1989).

Ένας αριθμός ερευνών, κυρίως στην Αμερική, αμφισβητούσαν την αποδοτικότητα των μεθόδων της κοινωνικής εργασίας στο να πετυχαίνουν τα επιθυμητά αποτελέσματα δηλ. μείωση υποτροπών κλπ., ενώ έρευνες στην εγκληματολογία έδειξαν σχεδόν ομόφωνα στο πόσο αναξιόπιστα είναι τα προγράμματα αναμόρφωσης, είτε αυτά βασίζονταν στην συμβουλευτική, στην ιδρυματική περίθαλψη, σε μακροχρόνιες ή βραχυχρόνιες ποινές κλπ. Για παράδειγμα ο Martinson (1974) είπε ότι δεν έχει βρεθεί ένας σίγουρος τρόπος για την μείωση των υποτροπών διαμέσου της αναμόρφωσης. Όλες οι αναμορφωτικές θεραπείες έχουν παράγει εξίσου αρνητικά αποτελέσματα.

Επίσης άλλες έρευνες, κατέληξαν στο ότι οι παραβάτες που τους επιβάλλονταν εντατική επιτήρηση, ήταν πολύ πιθανόν να χειροτερέψουν σε σχέση με εκείνους που βρίσκονταν κάτω από κανονική και όχι αυστηρή επιτήρηση (Folkard, Smith and Smith, 1976).

Βέβαια, υπήρξαν και έρευνες που είχαν ενθαρρυντικά αποτελέσματα. Για παράδειγμα, θετικά ήταν τα αποτελέσματα για την κοινωνική εργασία στα σχολεία που μπορούσε να συμβάλλει κυρίως στην πρόληψη της εγκληματικότητας (Rose and Marshall, 1974). Το γεγονός βέβαια, ότι υπήρχαν διαφορές στην ανταπόκριση των ατόμων για κοινωνική εργασία και “θεραπεία” και στις τεχνικές και μεθόδους προσεγγίσεων για το κάθε άτομο, δεν πέρασε απαρατήρητο. Γι’ αυτό πρόσφατα συγγραφείς υποστήριξαν ότι τα αρνητικά αποτελέσματα των ερευνών, δεν ήταν απόλυτα δικαιολογημένα (Pease, 1984).

Στην δεκαετία του 1970, άρχισε να περιορίζεται ο ρόλος της Κοιν. Πρόνοιας με τους παραβάτες/εγκληματίες. Το σύνθημα “νόμος και τάξη” (“law and order”) κυριάρχησε στην πολιτική σκηνή στην Μ. Βρετανία κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1970 (Hallet al 1978). Ένα νέο συντηρητικό κλίμα άρχισε να εμφανίζεται βάζοντας κάπως στο περιθώριο το Κράτος Πρόνοιας, τις μεθόδους και τα προγράμματά του, δίνοντας περισσότερη έμφαση στις ποινές και στον ποινικό σωφρονισμό.

Η Κοινωνική Εργασία στο Σύστημα της Ποινικής Δικαιοσύνης: μετριασμός της τιμωρίας ή αύξηση του κοινωνικού ελέγχου;

Όπως αναφέρθηκε πριν, αρχικά οι κοινωνικοί λειτουργοί θεωρούσαν τους εαυτούς τους σαν μέρος ενός ανθρώπινου επαγγέλματος που εκτιμούσε την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και αυτοδιάθεση. Ενδιαφέρονταν για την αναμόρφωση και ενδυνάμωση των χαρακτήρων και της προσωπικότητας των ατόμων καθώς και των οικογενειών τους.

Πολλά ιδρύματα και νόμοι δημιουργήθηκαν για να βοηθήσουν ανθρώπους με προβλήματα (οικογενειακά, ψυχολογικά κλπ) δια μέσου της θεραπείας, της συνέντευξης και των άλλων μεθόδων που χρησιμοποιούν οι κοινωνικοί λειτουργοί.

Ο νόμος δεν επέβαλε πλέον μόνο ποινές, είχε επίσης υιοθετήσει ένα “ανθρώπινο πρόσωπο”, που σήμαινε ότι ενδιαφέρονταν και για την προσφορά βοήθειας και υποστήριξης προς τους παραβάτες. Αυτή ακριβώς η εισαγωγή της κοινωνικής εργασίας στην ποινική δικαιοσύνη, προκάλεσε αργότερα το δίλημμα αν προσφέρει η κοινωνική εργασία μετριασμό της ποινής (mitigation of punishment) ή αύξηση του κοινωνικού ελέγχου (extend social control).

Πολλοί υποστήριξαν ότι η προσφορά κοινωνικής εργασίας έπρεπε να είναι εθελοντική και ότι το δικαστήριο θα έπρεπε να αποφασίζει για το αν ο παραβάτης θα παραπεμφθεί στις κοινωνικές υπηρεσίες λόγω της παραπωματικότητός του, αφού ήδη του είχε επιβληθεί η ανάλογη ποινή για το αδίκημα που διέπραξε. Από την στιγμή που γινόνταν από το δικαστήριο αυτή η παραπομπή στις κοινωνικές υπηρεσίες, η προσφορά βοήθειας θα ήταν εθελοντική, έτσι ώστε οι παραβάτες να μην νοιώθουν υποχρεωμένοι να δέχονται την βοήθειά τους αν δεν το επιθυμούσαν, ενώ παράλληλα οι κοινωνικοί λειτουργοί θα μπορούσαν να προσφέρουν καλύτερες υπηρεσίες σε εκείνα τα άτομα που πραγματικά το ήθελαν (Bryant et al, 1978).

Τα δικαστήρια δεν θα ήθελαν να περάσει στα χέρια των κοινωνικών λειτουργών όλο το σύστημα ελέγχου και παροχής βοήθειας προς τους παραβάτες. Επιθυμούν περισσότερη επιτήρηση και έλεγχο στο είδος των υπηρεσιών που προσφέρονταν από κοινωνικούς λειτουργούς στους παραβάτες. Αυτό αντανακλά και το γενικότερο ενδιαφέρον, ότι για τις αποφάσεις των Κ.Λ. που επηρεάζουν τη ζωή των ατόμων, θα έπρεπε να γίνεται περισσότερος έλεγχος από τα δικαστήρια και όχι να παίρνονται οι αποφάσεις αυτές από “ειδικές” μυστικές επιτροπές (Raynor, 1985).

Φαίνεται λοιπόν καθαρά ότι τα δικαστήρια δεν εμπιστεύονται πολύ τους Κ.Λ. θεωρούν ότι δεν είναι ικανοί να τιμωρήσουν και ότι η κοινωνική εργασία εξακολουθεί να είναι φιλανθρωπικός οργανισμός ή απλά ένας βοηθητικός, υποστηρικτικός οργανισμός που δεν επιθυμεί να τιμωρεί ή να ελέγχει.

Πιστεύουν ότι η κοινωνική εργασία και οι μέθοδοί της μειώνουν την τιμωρία και κάνουν τα πράγματα εύκολα για τους παραβάτες και ότι οι κοιν. λειτουργοί ενεργούν πάντα υπέρ του παραβάτη και όχι του δικαστηρίου.

Αυτό εξηγεί γιατί τα δικαστήρια δεν θέλουν να πάρουν οι κοινωνικοί λειτουργοί τον πλήρη έλεγχο στην βοήθεια και τιμωρία του παραβάτη.

Ο χωρισμός της βοήθειας (care) και του ελέγχου (control) δεν είναι εφικτός, αφού και οι δύο αυτές έννοιες αποτελούν τις δύο όψεις ενός νομίσματος που ασκούνται από τους Κ.Λ. Το να ενδιαφέρεται κάποιος και να βοηθά ένα άτομο που έχει δείξει αντικοινωνική συμπεριφορά, σημαίνει ότι βρίσκεται κοντά του προσπαθώντας να τον βοηθήσει να μην παραβατήσει ξανά. Επιπλέον, ο κοιν. λειτουργός είναι εκείνος που εργάζεται με τον παραβάτη, και όχι το δικαστήριο. Έτσι το είδος του ελέγχου που το δικαστήριο επιβάλλει (π.χ. επιμέλεια, εισαγωγή σε ίδρυμα, φυλάκιση κλπ.), ενέχει και περιλαμβάνει κοινωνική εργασία, πράγμα που σημαίνει ότι δεν είναι δυνατός ο χωρισμός της δικαστικής ποινής από τους σκοπούς και τους στόχους της κοινωνικής εργασίας.

Επίσης δεν είναι ρεαλιστικό να σκεφτόμαστε ότι το ποινικό δίκαιο έχει να κάνει μόνο με ποινές. Ασχολείται με άτομα που έχουν παραβεί κάποιους νόμους και το γεγονός αυτό, δίνει τη δυνατότητα για περισσότερη δράση για την προσπάθεια αντιμετώπισης των προβλημάτων αυτών των ατόμων έτσι ώστε να εξαλειφθούν ή τουλάχιστον να μειωθούν παρόμοιες αντικοινωνικές πράξεις στο μέλλον. Αυτή η προσπάθεια δεν μπορεί να γίνει μέσω δικαστικών οδών, αλλά δια μέσου άλλων επιστημών, όπως της κοινωνικής εργασίας.

Ο Κ.Λ. και όχι το δικαστήριο ή η αστυνομία, είναι αυτός που πλησιάζει τον παραβάτη και προσπαθεί να συλλέξει πληροφορίες και να βρει διόδους επικοινωνίας. Η συλλογή πληροφοριών για τον παραβάτη κατανοείται με αυτό που ο Matza (1969) ονομάζει “αξιολόγηση” (appreciation), μια προσπάθεια δηλ. να κατανοηθεί η πλευρά του παραβάτη “εκ βαθέων”. Κατάλληλα εκπαιδευμένοι για το έργο αυτό, είναι οι Κ.Λ. Το έργο τους μπορεί να βελτιωθεί και να βοηθηθεί με την χρησιμοποίηση του όρου “μη-θεραπευτικού” μοντέλου (“non-treatment” paradigm). των Bottoms and McWilliams (1979). Ο όρος αυτός αντικαθιστά την “θεραπεία” με την έννοια της “βοήθειας” και έχει ως εξής:

Θεραπεία (treatment) γίνεται βοήθεια (help)

Διάγνωση (Diagnosis) γίνεται από κοινού αξιολόγηση (shared assessment)

Εξαρτημένη ανάγκη του ατόμου ως βάση για κοινωνική εργασία (client's dependent need at the basis for social work action) γίνεται συνεργασία με καθορισμένο έργο ως βάση για κοινωνική εργασία (collaboratively defined task the basis for social work action)

Βέβαια και τα δικαστήρια ενδιαφέρονται για την προσφορά βοήθειας προς τους παραβάτες και όχι μόνο για την επιβολή ποινών. Η μόνη διαφορά είναι ότι τα δικαστήρια πρέπει να δείξουν προς την υπόλοιπη κοινότητα ότι πράγματι κάνουν κάτι για τους παραβάτες και την μείωση της εγκληματικότητας. Κι αυτό για την κοινότητα γίνεται μόνο μέσω της επιβολής ποινών.

Οι Bailey and Brake (1975), υποστήριξαν ότι η κοινωνική εργασία παρουσιάζει το καπιταλιστικό κράτος (με όλον τον μηχανισμό του στρατού, της αστυνομίας και των κοινωνικών υπηρεσιών) σαν να ενεργεί συνεχώς για την διατήρηση της εργατικής τάξης σε υποταγή. Το Κράτος Πρόνοιας συνεχίζει τη διατήρηση αυτής της κατάστασης και στοχεύει στην παροχή μιας υγιούς εργατικής δύναμης για την καπιταλιστική κοινωνία. Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω, οι Κ.Λ. θεωρούνται τροχοί της κρατικής μηχανής και ενδιαφέρονται περισσότερο για έλεγχο παρά για πρόνοια (Raynor, 1985). Στην Μεγ. Βρετανία η χρησιμοποίηση της

κοινότητας (community service order) ως πλαίσιο εργασίας και επίβλεψης του παραβάτη για το αδίκημα που διέπραξε, θεωρήθηκε αρχικά ότι αξίζει να εφαρμοστεί, αλλά τελικά, πρόσφατα στοιχεία υποστηρίζουν ότι η χρήση της κοινότητας ως διορθωτικό ποινικό μέσο, απλώνει τον έλεγχο περισσότερο στην κοινωνία (Cohen, 1979).

Η παραπάνω άποψη για τις “εναλλακτικές λύσεις της κράτησης” (alternatives to custody), ίσως οφείλεται και στο γεγονός ότι φαίνονται πολύ ήπιες και οι παραβάτες δεν τις παίρνουν σοβαρά υπόψιν και θεωρούν ότι την “γλίτωσαν φθηνά” αφού δεν τους επέβαλαν ποινή κράτησης (“getting off free”).

Για να αυξηθεί, αν μπορούμε να το πούμε έτσι, η εμπιστοσύνη των δικαστηρίων προς την δουλειά και τις μεθόδους εργασίας των Κ.Λ., θα πρέπει οι μέθοδοι αυτοί να γίνουν πιο “έντονες” (tougher) και πιο “τιμωρικές” (punitive). Παράλληλα όμως, είναι απαραίτητη και η βοήθεια, ο διάλογος και η κατανόηση του παραβάτη και των προβλημάτων του.

Οι μέθοδοι και ο έλεγχος που ασκεί ο Κ.Λ. στον παραβάτη, επιβάλλονται από ένα τρίτο μέρος, το δικαστήριο, στις αποφάσεις του οποίου ο Κ.Λ. δεν έχει εξουσία. Οι Κ.Λ. είναι απλοί υπάλληλοι του κράτους με καθορισμένες αρμοδιότητες και περιορισμένες εξουσίες. Δεν δουλεύουν αυτόνομα, αλλά σε συνάρτηση με τις αποφάσεις των δικαστηρίων και των νομοθετών.

Εκείνο που μπορούν οι Κ.Λ. και που επιβάλλεται να κάνουν, είναι να ενημερώνουν τον παραβάτη για τα πιθανά μέτρα ποινών που υπάρχουν, εκτός της φυλάκισης (alternatives to custody), όπως επιμέλεια, η προσφορά εργασίας στην κοινότητα κλπ. μέτρα που χρειάζονται (για ένα θετικό όσο το δυνατόν αποτέλεσμα) τη συνεργασία του παραβάτη, τη συνειδητοποίηση της αντικοινωνικής πράξης του και την επιθυμία του να υποστεί τις συνέπειες της συμπεριφοράς του.

Οι Κ.Λ. πρέπει να δουλέψουν με τον παραβάτη, και μάλιστα το νεαρό παραβάτη, για να δοθεί η όσο το δυνατόν καλύτερη λύση - επιβολή δικαστικών μέτρων για να μειωθεί ή εξαλειφθεί η αντικοινωνική του συμπεριφορά. Η απλή επιβολή ενός δικαστικού μέτρου χωρίς την συμμετοχή και του ενδιαφερόμενου, πιθανόν να μην έχει τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Κοινωνική Εργασία και Ποινική Δικαιοσύνη: Μελλοντικές προοπτικές

Η κοινωνική εργασία στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης θα πρέπει να επικεντρωθεί:

- α) στην αποτελεσματικότητά της και επιρροή της στο ποινικό σύστημα και στους παραβάτες,
- β) στην “κοινωνική” πρόληψη του εγκλήματος (“social” prevention of crime).

α) Αποτελεσματική δουλειά - επιρροή στο σύστημα και στους πελάτες

Οι Κ.Λ. θα πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι δεν είναι πλέον φιλανθρωπικός οργανισμός και ότι δεν μετριάζουν τις ποινές όπως νομίζουν οι δικαστές και οι παραβάτες. Επίσης πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι δεν είναι ούτε στρατός ούτε αστυνομία να επιβάλλουν έλεγχο και αναγκαστικά μέτρα. Ειδικότερα οι Κ.Λ. θα πρέπει:

1. να δίνουν την βοήθειά τους σε εκείνους που πραγματικά την θέλουν **χωρίς** εξαναγκασμό,
2. να δίνουν τη δυνατότητα στα άτομα **να συμμετάσχουν** στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι ο παραβάτης θα μπορεί να επηρεάσει τη δικαστική απόφαση,
3. να συνεργαστούν με τους δικαστές στην **καλύτερη κατανόηση των κοινωνικών προβλημάτων** π.χ. φτώχεια που είναι υπεύθυνα για την εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς, πριν επιβάλλουν την ποινή,
4. να συνεργαστούν με τα δικαστήρια για την επιβολή **μέτρων** που θα **αντικατοπρίζουν** την **υπευθυνότητα** των παραβατών για την αντικοινωνική συμπεριφορά τους και την **σοβαρότητα** αυτής,
5. να **συνεργαστούν με άλλους οργανισμούς** της κοινότητας που ασχολούνται με προβλήματα της νεολαίας, με τις εταιρείες αποφυλακισομένων, προγράμματα οικογένειας, κοινωνική εργασία στα σχολεία κλπ.,
6. να είναι **ενήμεροι για τις αλλαγές, στις ανάγκες** και τα προβλήματα **της κοινωνίας** ώστε να **εφαρμόζουν νέες μεθόδους**.

β) “Κοινωνική” πρόληψη του εγκλήματος

Οι **κοινωνικές αιτίες** και τα **προβλήματα** που δημιουργούν την γέννηση του εγκλήματος, θα πρέπει να απασχολήσουν τους Κ.Λ. θα πρέπει να προσπαθήσουν να κατανοήσουν μαζί με τον “πελάτη” αυτά τα κοινωνικά προβλήματα καθώς και τα προβλήματα της κοινότητας όπου ζει το συγκεκριμένο άτομο. Η προσπάθειά τους πρέπει να στραφεί στην **βελτίωση του περιβάλλοντος της κοινότητας**. Αυτό έχει να κάνει π.χ. με την αρχιτεκτονική, τον σχεδιασμό της πόλης, των σπιτιών, την ανάπτυξη νέων θέσεων εργασίας, την καθαριότητα της πόλης, την μεγαλύτερη ασφάλεια των κατοίκων κλπ.

Πρέπει **να αυξήσουν το ενδιαφέρον των κατοίκων** για οτιδήποτε συμβαίνει στην περιοχή τους. Με άλλα λόγια, να οργανώσουν τις προσπάθειές τους για την ανάπτυξη, ευημερία και καλυτέρευση την δική τους και της κοινότητάς τους.

Η κοινωνική εργασία δεν υπάρχει, ούτε θα έπρεπε να υπάρχει, στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης για να παρέχει **μόνο** συμπάθεια, κατανόηση και να κάνει την όλη κατάσταση εύκολη για τον παραβάτη με το να αποφεύγει τη φυλάκιση, αλλά θα πρέπει να προσπαθεί να βρει τα **αίτια** της παραβατικής συμπεριφοράς, καθώς και **να βελτιώσει το περιβάλλον** (οικογενειακό - κοινότητα) στο οποίο ζει και όπου θα επιστρέψει το παραβατικό άτομο.

Επίσης, το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης θα μπορούσε να αλλάξει και να γίνει πιο δημοκρατικό και αποτελεσματικό. Το σύστημα “θα πρέπει να βρίσκεται υπό συνεχή ανανέωση και πληροφόρηση· οι υπηρεσίες του θα πρέπει να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα της αντικοινωνικής συμπεριφοράς με βάση κοινωνικούς κανονισμούς και γενικά με δικαιοσύνη. Και το πιο σημαντικό είναι ότι θα πρέπει να πειραματιστεί με τρόπους κοινωνικής παρέμβασης σχετικούς με τις αλλαγές των τοπικών προβλημάτων, των νόμων και της κοινωνικής δικαιοσύνης” (Carlen, 1983, σελ. 215).

Η ίδια συγγραφέας (1983, σελ. 123) προτείνει τη δημιουργία ενός λαϊκού δικαστηρίου (lay tribunal) που θα ασχολείται με την εγκληματικότητα και τα κοινωνικά της αίτια. Όπως αναφέρει: “Προτείνω τα τοπικά λαϊκά δικαστήρια που θα λειτουργούν κάτω από την αρχή: “Γιατί να υπάρχει ποινική δίωξη;” (Why prosecute?), να ασχολούνται με όλους τους ανήλικους παραβάτες και με τα περισσότερα “εγκλήματα” για τα οποία ο παραβάτης δηλώνει ότι παραβίασε τον νόμο” (παραδέχεται την ενοχή του).

Προτείνει δηλ. την δημιουργία υπηρεσιών που δεν θα είναι τιμωρικές ή ποινικές αλλά θα ενδιαφέρονται για θεραπεία (remedy).

Έτσι εκείνοι που παραβίασαν τον νόμο λόγω φτώχειας, πνευματικής αναπηρίας, αρρώστειας κλπ. δεν θα δίδονται ποινικά στα δικαστήρια και δεν θα φυλακίζονται. Φυσικά, αυτό θα ισχύει για απλά αδικήματα (όπως παραβίαση σημάτων οδικής κυκλοφορίας, τσακωμοί, αρπαγές ειδών διατροφής κλπ.).

Τα λαϊκά δικαστήρια θα προσπαθούν να βρουν τα προβλήματα που οδήγησαν στην εκδήλωση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς, να δημιουργήσουν μη-ποινικές υπηρεσίες στην κοινότητα και να προτείνουν αλλαγές στην πολιτική των αρμόδιων υπηρεσιών. Τα μέλη θα είναι απλοί πολίτες από την κοινότητα και όχι αποκλειστικά και μόνο επαγγελματίες.

Σε μια τέτοια υπηρεσία, οι Κ.Λ. θα μπορούν να κάνουν πιο αποδοτική δουλειά και όχι μόνο την παραδοσιακή κοινωνική εργασία με άτομα. Θα μπορούν να χρησιμοποιούν σχεδόν όλες τις επαγγελματικές τους ικανότητες έτσι ώστε να εμπλέξουν όλη την κοινότητα στην “κοινωνική” πρόληψη του εγκλήματος, στην καλυτέρευση των συνθηκών διαβίωσης της κοινότητας και σε ένα πιο δίκαιο ποινικό σύστημα.

Εξάλλου η εγκληματικότητα και οι αιτίες της, δεν είναι δουλειά και αρμοδιότητα μιας μόνο υπηρεσίας και **ενός** μόνου επαγγέλματος. **Πρέπει** να ενδιαφέρει όλη την κοινωνία, γιατί πηγάζει από ανθρώπους που ζουν σ’ αυτή και επηρεάζει τη ζωή όλων, την ελευθερία και την ασφάλεια. Χρειάζεται ενεργός συμμετοχή του παραβάτη, του δικαστηρίου, των ανθρώπων της κοινότητας, άλλων οργανισμών, εθελοντών και των κοινωνικών λειτουργών.

Επίλογος

Ο ρόλος των Κ.Λ. στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης ούτε μειώνει την ποινή ούτε εντείνει τον κοινωνικό έλεγχο. Και οι δύο απόψεις αυτές δίνουν μεγάλη δύναμη και επιρροή στην κοινωνική εργασία, πράγμα που είναι αδύνατο.

Η κοινωνική εργασία και οι εκπρόσωποί της, θα πρέπει να προσέξουν ώστε να μην δίνουν πολύ ελευθερία και υπηρεσίες πρόνοιας σε βάρος των σκοπών και των στόχων της ποινικής δικαιοσύνης. Πρέπει οι Κ.Λ. να διασφαλίζουν ότι η ισορροπία μεταξύ δικαιοσύνης και πρόνοιας δεν γέρνει πιο πολύ προς την πρόνοια, στο ποινικό σύστημα, θέτοντας έτσι σε κίνδυνο όχι μόνο την πρόνοια αλλά και ολόκληρο το σύστημα (Parsloe, 1976).

Εκείνο που είναι σημαντικό, είναι η κοινωνική εργασία να κατευθυνθεί προς την σωστή κατεύθυνση προσφέροντας βοήθεια, υποστήριξη και έλεγχο με τον σωστό τρόπο. **Η κοινωνική εργασία μπορεί να επιφέρει ουσιαστικές αλλαγές με την κατάλληλη κατεύθυνση.**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Bailey, R. and Brake, M., "Radical Social Work", E. Arnold, 1975 .
2. Blagg, H. and Smith, d., "Crime, Penal Policy and Social Work", Longmar, London, 1989.
3. Bottoms, A.E. and McWilliams, W., "A non-treatment paradigm for probation practice", British Journal of Social Work, vol. 9, no. 2, 1979.
4. Bryant, M., Coker, J., Estlea, B., Himmel, S. and Knapp, T., "Sentenced to Social Work", Probation Journal, vol. 25, no. 4, 1978.
5. Carlen, P., "On Rights and Powers: Some Notes on Penal Politics", in Garland, D. and Young, P., "The Power to Punish: Contemporary Penalty and Social Analysis", London, Heinemann Educational, 1983.
6. Cohen, S., "The Punitive City: notes on the dispersal of social control", Contemporary Crises, vol. 3, no. 4, 1979.
7. Croft, J., "Research in Criminal Justice", HMSO, 1978.
8. Folkard, M.S., Smith, D.E. and Smith, D.D., "IMPACT Vol, II: the Results of the Experiment", HMSO, 1976.
9. Halls, S., Clarke, J., Critcher, C., Jefferson, T. and Robers, B., "Policing the Crisis", London, Macmillan, 1978.
10. Martinson, R., "What Works? Questions and answers about penal reform", The Public Interest 10, New York, 1974.
11. Matza, D., "Becoming Deviant", Prentice Hall, New Jersey, 1969.
12. Parsloe, P., "Social Work and the Justice Model", British Journal of Social Work, vol. 6, no. 1, 1976.
13. Pease, K., "A five year plan for probation research". In Senior, P. (ed) Probation: Direction, Innovation and Change in the 1980s, London: NAPO, 1984.
14. Raynor, P., "Social Work, Justice and Control", B. Blackwell, Oxford and New York, 1985.
15. Rose, G. and Marshall, T.F., "Counselling and School Social Work", London: John Wiley, 1974.
16. Winnicott, C., Foren, R. and Bailey, R., "Casework and agency function", Case conference: 8, 1962.